

PAPER DETAILS

TITLE: Bati'daki Para Bunaliminin Uluslararası Politikaya Deginen Bazi Yanlari

AUTHORS: Türkkaya ATAÖV

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36811>

BATI'DAKİ PARA BUNALIMININ ULUSLARARASI POLİTİKAYA DEĞİNEREN BAZI YANILAR

Doç. Dr.

Batı'da gittikçe derinleşecek olan bir para bunalımı vardır. Bu bunalım Amerika ile öteki büyük sermaye ülkeleri arasındaki çelişkileri ortaya koymuştur. Bunalımın kökeni, bir para politikasının olduğu kadar, dünya ölçüsünde bir para politikasının da bir sonucudur. Temelde dolar krizinin bir sonucu olarak da ilintisi vardır.

Bunalım, ilk kez, Başkan Nixon'un 15 Ağustos 1971'de yaptığı bir konuşmayla yüzeye çıkmıştır¹. Başkan bu konuşmada, bir ekonomik programdan söz ediyordu. Programın hedefi, doların değerini korumak ve şifâya kavuşturmaktır. Fakat bunun bedelini Amerikan halkı ödemektedir.

aşağı yuvarlanmasını önleyecekti. Bu son tedbir için bir ek faydası da hükûmet böylelikle rinin arasına girip, fiatlara oranla daha kol retleri olduğu yerde tutacak, bu durumun üç bile devamı için de çâreler düşünecekti. Döner vergi sistemi getiriliyordu. Bu sistem gûya getirecekti, çünkü «iş yerleri yaratıyor» gerek lar yapan şirketlerden az vergi istenmekteydi.

Başkan Nixon'un bu konuşmasına bira ğında önerilen tedbirlerin Amerika'nın müttefik nomik savaş açtığını göstermektedir. Bu dev larının panik emâreleri göstermesinin nedeni Japon hükûmeti ve basını bu konuşmadan he lâşa kapılmıştır². Japonya haklıdır da. Bu dev catına büyük ölçüde dayanmaktadır. İhracatını rika'ya gitmektedir. Japon parası olan «yen» i de 6 değer kazanmasından sonra, bir de An yüzde 10'luk bir artış Japonya için büyük bir nin Amerika'ya yolladığı mallarda yüzde 25'lik sı gerekmektedir.

Başkan Nixon o ünlü konuşmasını yaptığı iş adamları Başkanı alkışlamışlar, bu hareke mak, yabancı rekabeti azaltmak demek oldu dı. Para krizi Amerika ile öteki bellihashı serm

BATI'DAKİ PARA BUNALIMI

Fransız Hükûmeti ellerindeki dolar rezervlerini, sılığını, uzak görüşlü davranarak, daha önce almış rü kutlanmalıdır. Çünkü Fransa gibi nispeten bağ etmek zorunda kalan bir devletin yukarda sıralanan teklerini, dolar rezervlerinden ötürü eli kolu bağ kabul etmekten başka çıkar yol görememesi gerçek lihsizlik olurdu⁴.

Ne var ki, Amerika'nın öteki müttefikleri en lihsizlik» diyeceğimiz bu durumla karşı karşıyadır. Yana Amerikan çıkarlarıyla öteki gelişmiş ve gelişmiş çıkarları karşı karşıyadır. Önemli olanı şu ki, İkinci'nin bitmesinden bu yana, bu, yepyeni bir durumdur.

Batı'daki para kaosunun ne demek olduğunu kelerin yöneticileri pekâlâ bilmektedirler.⁵ Nixon-rüşmesi ve on devletin Washington buluşmasından lık 1971 uzlaşması da uzun vâdeli hiçbir çözüm yolu tir. Amerika toplantılarda, karşısında öteki müttefilmiş cephesini görmüştür. Bunun sonucu olarak da, kilere zorla kabul ettirememiştir. Aralık 1971 anla Amerika doların altın muhtevasında yüzde 8'lik bi naşmış, böylece altının resmî dolar fiatında küçük b tur. Buna paralel olarak da, Batı Alman markı, Japo kaç cins para daha değerlenmiş, İngiliz sterlini ile olduğu yerde kalmıştı. Amerika ek ithal vergisini prensip olarak kabul etmişti.

Bunların hiçbiri çıkar yol değildir. Geleceğin pa kaç hükûmet başkanı ve uzmanın katılacağı bir konf

ransın kurduğu dengesiz sistemdi. Batı dünyası, yeni kuvvet merkezleri 1944 temelinden Woods'da Amerikan dolarının altın gibi sermaye parçalarından biri olarak kabul edildiği hatırlanarak kapitalizmin son otuz yıllık gelişmesi doların kabul etmemektedir. Dolar artık altın yerine geçmiştir. Sterlin de öyle. Ekim 1969'da Batı Almanya'da kabul edildi. Bu da dolar değerinin düşeceğini göstermektedir.

Şimdi önemli bir noktaya gelelim: Sermaye krizi dünya ekonomisine egemen emperyalist çatırdamasıyla kendini gösterir. Bu çatırdama, mürge imparatorluklarının ortadan kalkmakta olan ülkenin kapitalist olmayan kalkınma yolunu bulması emperyalist devletlerin de kaybettiklerini kazanmaları için çabalar içinde olmalarıdır.

Bu çerçeve içinde, örneğin İngiltere'nin de İngiliz İmparatorluğu ortadan kalkmıştır. Eski şeyi de kurtarmak için girişilen askeri hareketler yük malî güçlükler içine atmaktadır. İngiliz savaş savaşılarının üstesinden gelemez. Olsa olsa teknik düşer. Nitekim, öyle olmuştur da. İngiltere alanlarında bu kez yatırımlar yapma taktiği getirmemiş, zaten zayıf düşmüş olan İngiliz pa dengesi açığını kapatamamıştır.

BATI'DAKİ PARA BUNALIMI

Bu çıkmaz karşısında, uzmanlar iki yol önerici çevreler Vietnam'da savaşın sürdürülmesi. Bu aşırıların başını «endüstri erbabı ile silâhlı kuşak çekmektedir. Bu ittifaktan ne kastedildiği biraz aşırıdır. Egemen çevrelerin daha ılımlıları Vietnam'ın durulmasını istemişlerdir. Bunlara göre, Amerika'nın ki mevkii son tahlilde ekonomik gücünden doğmadır. Bu da daha da kötüleştirdiği para krizi Amerika'nın bütün tejisinin gözden geçirilmesini gerekli kılacak niteliktedir.

İngiliz sermaye çevreleri imparatorluğu tekrardan yalini çoktan terketmiştir. İngiltere ancak endüstri ile rekabet edecek yüzeye çıkarabilir. Bu da sadece bir çapında olacaktır. Ama sömürgecilik yeryüzünde değil. «Yeni sömürgecilik» diye bir kavram yoktur. Yeni dünya görüşünün kendini değişen koşullara uyarlamak gibi, sömürgecilik de kılık değiştirmiştir. Bellibaşlı sermayeci ülkelerin ekonomik ve siyasi para kriziyle temelden ilişkilidir. Para krizini incelemek kapitalizmin genel krizinin bir tahlilini yapmak da işlevlidir.

Karşılaşılan derin bunalımlara bir cevap bulamaz. Sermayeci ülkelerin «yeni sömürgecilik» yönünde aldığı adımlar yeterli olamamıştır. Ulusal kurtuluş hareketleri kapitalizme karşı çok daha güçlü bir direnç göstermiştir.

cılara karşı koruma yollarını aramakta, hattâ ci bir silâh olarak kullanmayı da başarmaktadır.

Yıllarca süren Vietnam savaşı da emperyalna ermedi mi? Bu savaşın sonuçları da ancak arası ekonomik ilişkilerin bütün ekonomik ve önünde tutulduğunda anlaşılabilir. Hatırlanacağı etnam cephesinde ağır bir yenilgiye uğrayarak kalmıştı. O tarihe kadar Fransa'yı arkadan destek maskesini sıyrarak, savaşa kendi aktif olarak Vietnam ve Cezayir'deki silâhlı çatışmalardan katan sonra, frank nispeten sağlamlaştı ve General sız ekonomi uzmanı J. Rueff'in altının uluslararası esası yapılmasına dair önerisini kabul edecek d kat Fransa'nın dolarla «rekabet» edeyim derken aştığı daha sonra, yani 1969'da yaptığı devalüas dir. Altının modern para rezervi sistemi içinde lünü saptayabilmek için, herhalde, dört-başı-mâ araştırmalara ihtiyaç vardır. Dünya ticareti altın ha hızla gelişmektedir. Yabancı paraların kapitalis tin ve döviz rezervlerindeki payları artmaktadır.

Özetle, kısa vâdeli düşüncelere dayanarak k varmak mümkün değildir. Zaten, bu sonuçlar serri kararlarıyla ortaya çıkmayacak, modern üretici g seyrine göre, objektif bir süreç olarak, kendileri ceklerdir. Kapitalist düzen içinde hem birleştirici güçler vardır. H...

BATI'DAKİ PARA BUNALIMI

Öte yandan, «endüstri erbabı ve askerler ittifakı» vardır ki, şimdi ona gelelim.

Büyük endüstri erbabı ile silâhlı kuvvetler Argerici çevreleri meydana getirirler. Askerlerle endüstriyi çıkar gruplarının ittifakıdır bu. Eski Başkan Dwight D. Eisenhower 17 Ocak 1961'de başkanlıktan ayrılırken yapmasında ortaya «asker-endüstri kompleksi» diye bir kavram ve «bu ikisinin gereksiz etkisine karşı kendimizi korumamız» gerektiğini söylemişti⁹.

Savaş ve barış sorunları çağımızda büyük önem kazanmıştır. Termonükleer silâhlar ve onları çok uzaklara atma gücünün her köşesini saldırıya açmış durumdadır. Milyonlarca insan ne dek erişilmemiş boyutlarda ağırlık kazanmıştır. Militarizm tek başına bir olay değildir. Saldırgan askeri emperyalizmin bir sonucudur. İleri sermayeci ülkelerdeki eğilimler ve barışa karşı askerî ilgi göze çarpmaktadır. Sermaye döneminde savaş mekanizması dev adımlarla ilerlemektedir. İşte, büyük endüstri erbabı ile silâhlı kuvvetler arasındaki işbirliği bu tekelci dönemin yeni bir aşamasıdır. Sermayeci ülkelerin yönetici çevreleri, yeryüzündeki huzurlu durumlarını kaybettiklerini bildikleri için halihazırda ulusal kurtuluş hareketlerini baskı altında tutabilmek için ellerindeki terör olanaklarını geliştirmek istemektedir.

Emperyalizme yönelen militarizm ile büyük para ittifakı buradan doğmaktadır. Bu ittifakın en güçlü

Savaşın 1945'de bitmesi, kuşkusuz, halkları. Ancak, silâhların susmuş olmasından kederlenen de vardır. Bunlar savaş yıllarında hazineler do bu kârlardan birdenbire fedakârlık kendilerine. İşte bu yüzden, dev «General Electric» şirketi b manda hükûmetin savaş araçları örgütü yöneti E. Wilson ortaya «devamlı savaş ekonomisi» diymiştir. Bunun için Amerikan askerî harcamaları milyon dolar seviyesinde durması gerekiyordu. ileri sürülen rakkam buydu. Oysa, İkinci Cihan Amerikan askerî harcaması her zaman 2,000 milyonmıştı. Hemen belirtmeli ki, 1967'den sonra, Ame rafları hiç 70,000 milyon doların altına düşmemi ki yıllarda, bu rakkam 80,000 milyon doların üst tır. 1973 malî yılında Başkan Nixon askerî am milyon dolarlık harcama istedi. Militarist hedefl raflar hiç bu kadar yükseğe tırmanmamıştı.¹⁰ Dal kamın bile küçük görünecek kadar büyümesi mu

Amerika'nın «bir-buçuk savaş» kavramı böyle yollarını araştırmak için ileri sürülmüştür¹¹. «Bir- demektir? Amerikan stratejisi Avrupa ya da Asya'c vaş, başka bir yerde de bir küçük savaş sürdürme ayarlanmağa çalışılmaktadır. Büyüklük ölçüsü ola stratejik kuvvet» deyimi kullanılmaktadır. Neyin ğuna «asker-endüstri kompleksi» karar vereceğir araçlarının, bu arada bundan doğacak kârların sı

BATI'DAKİ PARA BUNALIMI

Para bunalımı Ortak Pazar üstünde önem-
bunun bir parçası olarak Almanya'daki Türk işçi-
da olumsuz değişiklikler meydana gelmiş, yeni
nomisini de etkilemiştir. Ortak Pazar üstündeki
ile Batı Avrupa arasındaki temel çelişkileri bir
cak niteliktedir.

Önce, Ortak Pazar devletlerinin 1980'e kadar
ra birliğini kuracaklarına dair siyasî kararları
«Werner Tasarısı» diye bilinen bu eğilime göre
bile düşünülmüştü. 1971-1973 yıllarında birlik
adımlar da atıldı. Böyle bir birliği kurma isteğinin
deni vardı: Birincisi, Batı Avrupa'nın sermayeci
ayrıcalıklı durumuna dayanan bir para mekanizması
miyorlardı. Batı Avrupa'da meydana gelecek ikinci
lık merkezi doları uluslararası ödeme aracı olar-
caktı. İkincisi, bu birlik eğiliminin ardında tek
sürecinin aşamalı olarak geliştiği gerçeği de yatı-

Demek ki, Batı Avrupa doların kendi ekono-
mitsiz şartsız egemenliğinden haklı olarak şikâyet
madalyonun bir yüzüdür. Öteki yüzü de Batı Av-
lar krizini istemediği ve bunun sonuçlarından k-
de olsa, sermayeci blokun, iç çelişkilere rağmen, t-
takım yanları da vardır. Bu ortak yanlar, doların
Batı'nın malî hayatındaki istikrarsızlığın kaynağı
ni değiştiremez. Batı Avrupa, doları baş-tacı ett-

mâmûl mallarını dünya pazarlarında daha ara-
tirecek olduktan başka, Ortak Pazar'ın sâbit
politikası da olumsuz yönden etkilenecek, par-
gene aynı nedenden ötürü suya düşecektir.

Ortak Pazar Amerika'nın önerdiği çözü-
düşünmek zorundadır, çünkü iki kıt'anın ç-
reketi gerektiriyor. Çıkarlarda çelişiler vardır
dolara karşı kesin kararlar da alamamaktadır.
çıkamazlara girmesi Batı malî sistemini kökünde
yeci dünyanın başına yalnız ekonomik değil, u-
ve toplumsal dertler açacaktır. İşte, bu yüzden,
Amerika'nın kapısını çalarak, enflasyonu durdu-
ve ödeme dengesini yoluna koymasını istemiştir.

Demek ki, Batı Avrupa'nın dolara karşı bi-
sözkonusu değildir. İkna yollarıyla da bir sonu-
Ortak Pazar için gene Werner Tasarısının uygula-
gibi gözükmektedir.

Ne var ki, başta Alman Federal Cumhuriyeti
üzere, bazı Ortak Pazar ülkeleri alınacak tedbirl-
kavramı ve böyle bir birliği kurmadaki aşamalar
görüşlere sahiptirler. Almanya para birliği için bi-
zar ülkelerinin ekonomik, malî ve toplumsal büny-
tırılmasını gerekli görmektedir. Hattâ, siyasal bü-
para birliğinin tamamlayıcı bir ögesi saymaktadır.
Pazar içinde parası en istikrarlı olanıdır. Bu ü-
gü görüşlerini...

BATI'DAKİ PARA BUNALIMI

Öte yandan, Amerika'nın aldığı olağanüstü kararlar müttefiklerine bir ticaret ve malî savaş açmış bir şey değildir. Amerika'nın koyduğu ek gümrük ve tı Avrupa ihracatının bir hayli kısılması demek olanmak zorunda kalınca bundan da büyük sorunların neğın, üretim de kısılabılır ve bununla birlikte işsizlik he yutlara erişir. Nitekim, Batı Avrupa'da işsizlik he dan da başkalarıyla birlikte, Türk işçileri de zararlıdır. «Altılar»ın otomobil, mensucat, çelik, makineler endüstrileri büyük krizlerle karşı karşıyadır. Amerika işsizliğe zorlanmadığı takdirde bu bunalım sürecektir. Türkiye gibi ülkeler de etkilenmekte devam edecektir. demek herhalde yanlış değildir: Amerika Batı Avrupa'ya lâsyon «ihraç» etmiş, şimdi de işsizlik ihraç etmektedir.

Ortak Pazar bu tehlikelere karşı henüz etkisiz kalmamıştır. Her ülke kendi başına hareket etmemektedir. Sadece, Almanya, Belçika, Hollanda ve İngiltere üçüncü tarafın paralarına karşı ortak hareket edebilmişlerdir. İşin kötüsü, bunalımı atlatmak için tedbirlerde bir anlaşma olmadığı gibi, uzun vâde için bulunamamıştır. Ne Amerika'ya başka türlü bir sistem gelebileceği, ne, Amerika'yı da içine alacak olan, bir para sisteminin tümü için bir para sistemi bulunabilmiş, ne birliği gerçekleşmiştir.

Türkiye'de egemen çevrelerin bir süreden beri

Bu devletlerin para bunalımının konuşulması dahil bile edilmemeleri, dikkate alınmadıkları kanıtıdır. 1971'den bu yana, büyük sermayeci yöneticileri, GATT ve Uluslararası Para Fonu temsilcileri, para bunalımına müdahale hakları olduğunu ileri sürmüşler, gelişen ülkelerde ise pek durmamışlardır. Sermayeci devletleri ve büyük bankaların yöneticilerinin Türkiye sorunlarıyla başbaşa bıraktıklarını söylemek ya da yük para bunalımlarının bu tip ülkeleri ne denli bildikleri halde, böylesine bir umursamazlık içi karları gereği olduğu gibi, düşmanca bir tavidir.

Sermayeci ilişkilerin egemen olduğu dünyada özellikle gelişmemiş ülkelerin gerçekten aleyhinde ekonomik düzeylerde olan ülkeler için «biçimsel eşitlik yoktur. «Biçimsel eşitliğin» gücünün zayıfları olduğu gerçeği, artık, önemli uluslararası toplantılara geçmiştir. Bunun için Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişme Konferansları kararlarına bakmamız nokadaki bilim-dışı aldatmacalar tüm iflâs halinde, hem de gelişmemiş ülkeler için eşit ticaret kriteri ha 1964'de Birinci Konferansta reddedilmişti¹³.

Oysa, gerek 1944 Bretton Woods Andlaşması ve ona daha sonraki yıllarda yapılan eklemeler, Amerika mak üzere, gelişmiş sermayeci ülkelerin azamî ya İkili kredi andlaşmalarından «Özel Çekme Hakları»

BATI'DAKİ PARA BUNALIMI

tip üretime mahkûm edilmiş gelişmemiş ülkelere rının zaten birkaç kalemden ibaret oluşu ve ticarettikçe kötüye gitmesi yüzünden, gelişmemişlerin durmadan artmaktadır. Üçüncü Dünya devletleri dünya para rezervleri payı % 19'du; altın rezervleri % 7'ydi. Bu rakamlar 1970'de % 20 ve % 9'a çıkmış da, artışın da küçük olduğu meydandadır. Gene kolayca anlaşılabileceği gibi, gelişmemiş ülkelerin özellikle kötü durumdadır. Aslında, gelişmemiş nesinde dolar ve öteki dövizlerin bulunması genel rezervin bu banknotlarla değiş-tokuş edildiğini gösterir.

Üstelik, gelişmemiş ülkelerin çoğu bir «döviz» «Dolar, sterlin ya da frank» bölgeleri eski tip serbest gerçeklerine uymaması sonucu yeni bir ekonomik mekanizmasını ifade ederler. «Frank bölgesi» esrarlılığını bir arada tutmağa savaşıyor, «sterlin egemenliğini sürdürme çabasıdır. Bu bölgelerin tüm ülkeler dış ekonomik hesaplarını bu para cinsinde tutundadırlar.

Bu koşullar altında, «ticaret eşitliği», «ticaret dengesizliği» sözlerinin eşit olmayan bir durumu gizlemesi yoktur. Öte yandan, gelişmemiş ülkelerin uluslararası ilişkileri konusundaki bu durumu sınırsız malî ve ekonomiklerinin hepsi değildir. Değildir ama öteki sorunları zorlaştırmaktadır. Örneğin, dolar, sterlin ya da

kendi mallarının fiatlarını düşük tutabilmek iç-
parken fiatları indirmekten başka bir çıkar yol-
ler. Öte yandan, Amerika'nın ihraç ettiği malların
düşüş olmamaktadır, çünkü doların değerinde
birlikte, gelişmemiş ülkelerin paralarına oranı

Gelişmemiş ülkelerin ihraç ettiği malların
saptanmakta oluşu da gene Üçüncü Dünya üll-
dır. Bir devalüasyonla petrol üreten ülkeler bir
dolardan fazla kayba uğramışlardır. Arapların
olarak kullanmakta oluşları bugün tartışılırken
yüzü de ortaya konmalıdır. Gelişmemiş ülkeler
bir ihraç malını dolar denetiminden kurtarma i-
ler. Petrol bunalımı hakkında kesin değerlendirm-
ayrıntılar henüz ortaya çıkmadığından, bu konu
daha fazla durulmamıştır.

Devalüasyon sırasında sözü edilen dış yardım-
distan, Pakistan, Endonezya gibi ülkeleri güç du-
tir. Amerika'nın ideolojik nedenlerle daha fazla c-
ney Vietnam, Tayland gibi ülkelere yaptığı yardı-
yoktur. Zaten, her yıl yapılan dış yardımın büyük
sal amaçlarla bu ve benzeri ülkelere gitmektedir.

Burada akla bir soru gelmektedir. Asya, Afrika
rika ülkelerinin çoğu yabancı borç içindedir. Dola-
mesinin bu devletlere faydalı olabileceği düşünüle-
bu borçluların rezervleri güçlenen paralar cinsind-
borçların ancak bir kısmı...